

VÝCHOVA, VZDĚLÁVÁNÍ A PREVENTIVNĚ VÝCHOVNÁ ČINNOST OBYVATELSTVA NA ÚSEKU PROBLEMATIKY „OCHRANA ČLOVĚKA ZA MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ“ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Marie Charvátová, Libor Líbal, Zuzana Freitinger Skalická^{*)}

ABSTRAKT

Osoby se zdravotním postižením nebo určitým způsobem handicapovaní tvoří významnou část společnosti. S ohledem na druh zdravotního postižení se pro jejich výchovu a vzdělávání na úseku tematiky „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ musí stanovit patřičné podmínky odpovídající jejich potřebám. Specifický přístup musí odpovídat druhu zdravotního postižení. Zcela opomíjená výchova a vzdělávání této skupiny obyvatelstva má významný dopad na jejich znalost doporučených způsobů chování v případě vzniku mimořádných událostí a krizových situací.

Klíčové slová:

informovanost obyvatelstva, školy a školská zařízení

ABSTRACT

There is a significant part of handicapped people or people with a type of medical disabilities in our society. In view of the fact that these people could suffer many types of handicaps we have to determine appropriate conditions for their next education process. We do so in the section "Human protection in extraordinary events". The specific method has to equal to the type of medical disability. When the education of these group of people is entirely missing it will influence their knowledge of recommended ways of behaviour in case of such extraordinary and emergency events.

Key words:

awareness of the population, schools and educational institutions

^{*)} Mgr. Marie Charvátová, Ing. Libor Líbal, Mgr. Zuzana Freitinger Skalická, Ph.D., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, Katedra radiologie, toxikologie a ochrany obyvatelstva, Emy Destinové 46, 370 05 České Budějovice, E-mail: marie.charvatova.mgr@seznam.cz

1 ÚVOD

Společnost, která má fungující systém právních norem a soubor funkčních vzdělávacích a ochranných opatření určených k minimalizaci a překonání následků mimořádných událostí a krizových situací, je základem bezpečné společnosti. Vytváření vhodných podmínek pro přístup občanů k informacím o rizicích vzniku mimořádných událostí, jejich předpokládaných dopadech včetně přijatých opatření k ochraně života a zdraví, majetku a životního prostředí je nezastupitelnou oblastí.

2 VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVA, ŠKOLY A ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Dle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen školský zákon), v platném znění, vzdělávací soustavu tvoří školy a školská zařízení.

Před nástupem dětí do základního vzdělávání mohou ve věku zpravidla od 3 do 6 let navštěvovat tzv. předškolní vzdělávání. K přijetí dítěte se zdravotním postižením může dojít na základě písemného vyjádření školského poradenského zařízení, respektive také registrujícího lékaře a rozhodnutí ředitele mateřské školy. [1]

Rozeznáváme následující druhy škol mateřská škola (dále jen MŠ); základní škola (dále jen ZŠ); střední škola (gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště); konzervatoř; vyšší odborná škola; základní umělecká škola; jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky. [1]

Podpůrné a další doplňující vzdělávání ve školách, včetně ústavní a ochranné výchovy, popřípadě preventivně výchovné péče ve školách jsou souhrnně označovány jako tzv. školské služby, které poskytují školská zařízení. [1]

Druhy školských zařízení jsou: zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků; školská poradenská zařízení; školská zařízení pro zájmové vzdělávání; školská účelová zařízení; školská výchovná a ubytovací zařízení; zařízení školního stravování; školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy; školská zařízení pro preventivně výchovnou péči. [1]

3 VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ, ŽÁKŮ A STUDENTŮ NA ÚSEKU OCHRANY OBYVATELSTVA ČESKÉ REPUBLIKY

Hlavním podnětem k potřebě vzdělávat obyvatelstvo na úseku ochrany obyvatelstva je jeho neinformovanost v této oblasti a neznalost doporučených způsobů chování při vzniku mimořádných událostí nebo krizových situací. Pouze problematice znalé obyvatelstvo je schopné adekvátně reagovat na nastalou událost.

Na základě přijetí Pokynu Ministertva školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 4. března 2003 došlo k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí

do vzdělávacích programů základních škol, středních škol a vyšších odborných škol a do učebních dokumentů pro speciální školy. [2]

Výuka tematiky „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ je zařazena do školní výuky v rozsahu nejméně 6 vyučovacích hodin ročně v každém ročníku. Výuka se prioritně zaměřuje na rozpoznání varovného signálu „Všeobecná výstraha“, činnost po jeho vyhlášení; znalost linek tísňového volání včetně způsobů jejich správného používání; přípravu evakuačního zavazadla, zásady pro opuštění bytu a ohroženého prostoru; činnosti integrovaného záchranného systému; poskytování první pomoci při zraněních v případě mimořádných událostí. [2, 3]

Obsah přednášek je tématicky zaměřen na živelní pohromy a doporučené způsoby chování při jejich vzniku (zásady chování při povodni, zemětřesení, velkých sesuvech půdy, sopečném výbuchu, atmosférických poruchách, požáru, lavinovém nebezpečí); únik nebezpečných látek do životního prostředí (improvizovaná ochrana osob při úniku radioaktivních, chemických a biologických látek); použití nebo anonymní hrozby použití výbušniny nebo nebezpečné látky (činnost po nálezů či obdržení podezřelého předmětu). [2, 3]

4 VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ, ŽÁKŮ A STUDENTŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI NA ÚSEKU OCHRANY OBYVATELSTVA ČESKÉ REPUBLIKY

Problematiku speciálních vzdělávacích potřeb řeší na legislativní úrovni školský zákon a vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, v platném znění.

Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba se zdravotním postižením a zdravotním nebo sociálním znevýhodněním. Zdravotním postižením se dle výše uvedeného školského zákona míní mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování. Pro účely tohoto zákona je zdravotním znevýhodněním: zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí formy zdravotních poruch vedoucí k poruchám učení a chování; sociálním znevýhodněním: rodinné prostředí s nedostačujícím sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy; nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova. [1, 4]

Ve školách a školských zařízeních mohou být osoby se zdravotním postižením, které budou vyžadovat specifickou pomoc a zvláštní zacházení. Do těchto zařízení mohou být umístovány děti s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadami řeči, respektive s více vadami, za podmínky, že stupeň zdravotního postižení nevyžaduje jejich umístění do zařízení sociálních služeb nebo do specializovaného zdravotnického zařízení. [5]

V MŠ na celém území České republiky bylo ve školním roce 2013/2014 evidováno 10 063 zdravotně postižených a znevýhodněných dětí, z toho 7 764 dětí ve speciálních třídách MŠ a 2 299 dětí individuálně integrovaných v běžných třídách MŠ. Podíl zdravotně postižených a znevýhodněných dětí na celkovém počtu činil 2,8 %. Na ZŠ bylo evidováno celkem 73 629 zdravotně postižených a znevýhodněných žáků, z toho 30 277 žáků ve speciálních třídách ZŠ a 43 352 žáků individuálně integrovaných v běžných třídách ZŠ. Podíl zdravotně postižených a znevýhodněných žáků na jejich celkovém počtu v ZŠ je 9 %.

Problematika výskytu zdravotně postižených osob ve školách se zrcadlí i do systému jejich výchovy a vzdělávání. Nedostatečně řešeným problémem je chybějící systém vzdělávání zdravotně postižených osob ve školách na úseku tematiky „Ochrana člověka za mimořádných událostí“. Ve školském zákoně je uvedeno: *„Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní. Děti, žáci a studenti se zdravotním postižením mají právo bezplatně užívat při vzdělávání speciální učebnice a speciální didaktické a kompenzační učební pomůcky poskytované školou. Dětem, žákům a studentům, kteří nemohou vnímat řeč sluchem, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím znakové řeči. Dětem, žákům a studentům, kteří nemohou číst běžné písmo zrakem, se zajišťuje právo na vzdělávání s použitím Braillova hmatového písma. Dětem, žákům a studentům, kteří se nemohou dorozumívat mluvenou řečí, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím náhradních způsobů dorozumívání.“* [1]

V současné době neexistuje studijní materiál pro zdravotně postižené děti, který by byl cíleně určen pro jejich vzdělávání v předmětné oblasti. Je to dáno zejména tím, že je snaha o jejich integraci. V případě výchovy a vzdělávání zdravotně postižených dětí, žáků a studentů se používají tematicky a obsahově identické soubory přednášek. Záleží jen na pedagogovi, zda a jak využije svých znalostí a schopností k jejich úpravě pro potřeby těchto žáků. [6, 7]

5 ZÁVĚR

Zařazení problematiky „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ do výukových programů škol se ukázalo pro své systematické a především dlouhodobé poskytování informací vhodným způsobem vzdělávání. Významnou roli v systému výchovy a vzdělávání v předmětné oblasti ve velké míře zastávají zájmovými kroužky a akce, které organizují zejména Hasičské záchranné sbory krajů, občanská sdružení a neziskové organizace.

Osoby se zdravotním postižením nebo určitým způsobem handicapování tvoří významnou část společnosti. S ohledem na druh zdravotního postižení se pro jejich výchovu a vzdělávání na úseku tematiky „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ musí stanovit patřičné podmínky odpovídající jejich potřebám. Specifický přístup musí odpovídat druhu zdravotního postižení. Zcela opomíjená výchova a vzdělávání této

skupiny obyvatelstva má významný dopad na jejich znalost doporučených způsobů chování v případě vzniku mimořádných událostí a krizových situací.

LITERATÚRA

[1] Česká republika. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a o změně dalších zákonů, v platném znění.

[2] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Pokyn MŠMT k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů č. j. 12 050/03-22 [online]. ©2014 [cit. 2013-12-21]. Dostupné z: <<http://www.hzs-kvk.cz/ks/ppl/oo/pokyn.doc>>.

[3] CHARVÁTOVÁ, M. Zlepšení informovanosti obyvatelstva o doporučených způsobech chování při vzniku mimořádných událostí (se zvláštním důrazem na události, související s možností teroristického zneužití B-agens a při importované vysoce nebezpečné nákaze). České Budějovice, 2012. 415 s. Diplomová práce. Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí diplomové práce Alexander Popkov.

[4] Česká republika. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění.

[5] CHARVÁTOVÁ, M. Posouzení efektivity plánu evakuace ze zóny havarijní plánování JE Temelín. Ostrava, 2014. 76 s. Diplomová práce. Fakulta bezpečnostního inženýrství, Vysoká škola báňská-Technická univerzita Ostrava. Vedoucí diplomové práce Marek Smetana.

[6] HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR ČESKÉ REPUBLIKY. Pomůcky k výuce témat ochrany člověka za mimořádných událostí na základních a středních školách [online]. ©2014 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: <<http://www.hzscr.cz/clanek/pomucky-pro-zakladni-a-stredni-skoly.aspx/>>.

[7] VENCOVÁ, M. [Osobní sdělení]. Odbor vzdělávání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, sděleno dne 27. únor 2014.

Článok recenzovali dvaja nezávislí recenzenti.

